

УДК 373.2.015.31:172.15:39(=161.2)

Марчій-Дмитраш Тамара Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 76000 м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, тел. 0977635767, e-mail – tamara.dmytrash@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8438-9735>

Тринюк Віта Володимирівна, студентка I курсу ОР «магістр» педагогічного факультету спеціальності 012 «Дошкільна освіта», Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вихователь садка неповного дня «Долоньки» м. Івано-Франківськ, 76000 м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 8, тел. 0683787190, e-mail – trynokvital1@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1702-321X>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті запропоновано сучасні підходи до використання українських народних традицій у патріотичному вихованні дітей дошкільного віку. Проаналізовано поняття «патріотизм», яке визначається любов'ю до Батьківщини, активністю відповідно до її цінностей та інтересів, а також служіння народові, як рису характеру, яка проявляється в ідеалах і цінностях особистості, її поведінці і вчинках; суб'єктом патріотизму є людина, у процесі її життя і різних видів діяльності формується почуття патріотизму. Конкретизовано поняття «патріотичне виховання дітей дошкільного віку» як процес педагогічного впливу дорослих на дітей в рамках єдиного ціннісно-смыслового простору, наслідком якого є сформованість у вихованців патріотичних цінностей на основі діяльнісного прояву почуття любові до рідних і близьких людей, рідного дому, краю, держави.

Проаналізовано нормативні документи, які визначають зміст патріотичного виховання засобами українських народних традицій в ЗДО (Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Програма патріотичного виховання дітей та молоді, Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти), чинні програми освітньої роботи ЗДО («Українське дошкілля», «Україна – моя Батьківщина»)). З метою формування першооснов національної свідомості дошкільників важливо сприяти їм у набутті соціального досвіду, засвоєнні норм поведінки і стосунків з іншими, в чому допомагають українські народні традиції. Цінним для патріотичного виховання у дошкільному віці є те, що у програмах сформульовано поради батькам щодо організації роботи в означеному напрямку з метою прилучення дітей до національної спадщини українського народу, її збагачення.

Обґрунтовано, що патріотичне виховання у ЗДО здійснюється відповідно до однієї з чинних програм і ґрунтується на таких основних принципах: природовідповідності, культуровідповідності, етнізації, гуманізму, демократизму, інтегративності, безперервності та інших.

Визначено основні напрямки, форми і методи використання українських народних традицій з метою патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, українські народні традиції, свято, звичаї.

Marchii-Dmytrash Tamara Mykhailivna, Candidate of Pedagogical Sciences, docent, Docent of Department of Theory and Methods of Preschool and Special Education of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Shevchenko Street, 57, tel. 0977635767, e-mail – tamara.dmytrash@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8438-9735>

Trynok Vita Volodymyrivna, 1st year student of educational level «Master» of the Pedagogical Faculty, specialty 012 «Preschool Education», Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, educator of the part-time kindergarten «Dolonky», Ivano-Frankivsk, 76000 Ivano-Frankivsk, Carpathian Street, 8, tel. 0683787190, e-mail – trynokvita11@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1702-321X>

MODERN APPROACHES TO THE USAGE OF UKRAINIAN FOLK TRADITIONS IN PATRIOTIC EDUCATION OF PRESCHOOL AGE CHILDREN

Abstract. Modern approaches to the usage of Ukrainian folk traditions in the patriotic upbringing of preschool age children are offered in the article. It is analyzed the concept of «patriotism», which is defined by love for the Motherland, activity in accordance with its values and interests, as well as service to the people as a character feature, which is manifested in the ideals and values of the personality, his behavior and actions; the subject of patriotism is a person, in the process of his life and various activities a sense of patriotism is formed. It is to concretized the concept of «patriotic upbringing of preschool age children» as a process of pedagogical influence of adults on children within a single value-semantic space, which results in the formation of patriotic values in educators based on the activity manifestation of feelings of love to family and friends, home, region, state.

Normative documents that determine the content of patriotic education by means of Ukrainian folk traditions in PEI (Concept of national-patriotic education of children and youth, Program of patriotic education of children and youth, Basic component of preschool education (State standard of preschool education), current programs of educational work of PEI are analyzed («Ukrainian preschool», «Ukraine is my homeland»)). In order to form the foundations of the national consciousness of preschoolers, it is important to assist them in gaining social experience, mastering the norms of behavior and relationships with others, Ukrainian folk traditions help in this. Valuable for patriotic upbringing in preschool age is that the programs provide advice to parents how to organize the work in this direction in order to involve children in the national heritage of the Ukrainian people, its enrichment.

It is substantiated that patriotic education in PEI is carried out in accordance with one of the current programs and is based on the following basic principles: compliance with nature, cultural conformity, ethnicity, humanism, democracy, integrativeness, continuity and others.

The main directions, forms and methods of using Ukrainian folk traditions for the purpose of patriotic upbringing of preschool age children are determined.

Key words: patriotism, patriotic upbringing, preschool age children, preschool educational institution, Ukrainian folk traditions, holiday, customs.

Постановка проблеми. У контексті суспільно-політичних подій в Україні особливо актуальним стає патріотичне виховання підростаючого покоління, яке любило б Батьківщину, знало б її історію, цінувало б звичаї і традиції, здатне було б захистити її інтереси. Одним із пріоритетних завдань закладів освіти в наш час є відродження духовно-моральних цінностей, виховання патріотизму особистості. У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що розвиток України у демократичному руслі, приєднання її до європейського простору передбачають зміни і у структурі дошкільної освіти. Простежується гуманізація її змісту, завдань та принципів з акцентом на розвиток моральних якостей людини [1].

Основні аспекти патріотичного виховання дітей і молоді знайшли своє відображення в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та інших нормативних документах, які встановлюють основні напрями патріотичного виховання, в тому числі і дошкільників.

На наше переконання, патріотичне виховання особистості варто розпочинати вже з дошкільного періоду життя, оскільки в цьому віці відбувається формування культурних, ціннісних орієнтирів, розвиваються почуття, емоції, мислення, механізми соціальної адаптації в суспільстві, усвідомлення самого себе в суспільстві, активна життєва позиція, гуманна за мораллю та змістом.

Патріотичне виховання дітей дошкільного віку є важливим напрямом роботи закладів дошкільної освіти і сім'ї. Провідне місце у цьому процесі займають українські народні традиції, які склалися історично і передаються з покоління в покоління (досвід, норми поведінки, ставлення, смаки). Із традиціями тісно пов'язані народні звичаї, правила поведінки, які історично сформувалися в духовній культурі нашого народу і сьогодні стали звичними, визнаними і необхідними. Українські народні традиції тісно пов'язані з буденним життям людей, у процесі участі в них діти пізнають світ, граючись, спілкуючись, обмінюючись досвідом, дізнаючись більше про побут свого народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши наукову літературу з даної теми, зазначимо, що проблеми патріотичного виховання дітей дошкільного віку досліджували А. Богуш, Н. Виноградова, Р. Жуковська, В. Мухіна, М. Новицька, Т. Поніманська, К.Ушинський та ін., психологічні особливості патріотизму – І.Бех, М.Боришевський, В.Котирло та інші.

Вагомість патріотичного виховання у період дошкільного дитинства обґрунтовано у працях сучасних науковців Н. Базидевич, І. Газіної, В. Лаппо, О. Петрук та інших. Так, О. Кононко, вважає, що саме в цей період життя формуються базові цінності особистості, які мають неабиякий вплив на формування характеру і допомагають усвідомити себе як біопсихологічну

сутність [2, с. 8], а також відбувається становлення індивіда зі специфічними для нього думками, переконаннями, цінностями.

Мета статті – визначити і науково обґрунтувати сучасні підходи і вплив системного використання українських народних традицій на формування патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Дошкільний період життя є важливим у становленні особистості, оскільки в цей час у дитини формуються основи громадянських почуттів, перші уявлення про навколишній світ, культуру і суспільство в цілому.

У дошкільному віці формуються базові якості особистості, що має свої потенційні можливості для формування вищих соціальних почуттів, до яких відноситься і почуття патріотизму. Визначимо передумови його формування. Якщо трактувати патріотизм як прихильність, відданість, відповідальність своїй Батьківщини, то дитину ще в дошкільному віці треба навчити бути прив'язаним до чогось, бути відповідальним у виконанні будь-якої справи.

Патріотизм (грец. *πατριότης* – «співвітчизник», *πατρίς* – «батьківщина») – моральний принцип, соціальне відчуття, змістом якого є любов до батьківщини і готовність підпорядкувати її інтересам свої приватні справи. Патріотизм передбачає гордість за досягнення і культуру своєї держави, бажання зберігати її характер і культурні особливості та ідентифікація себе з іншими членами нації, прагнення захищати її. В умовах освіти націй патріотизм є складовою частиною суспільної свідомості, що відображає загальнонаціональні моменти в її розвитку (за М. Вавринчук, М. Яруш), розглянуто в [3].

Таке авторитетне енциклопедичне видання як Ларусс (*Les Éditions Larousse*) визначає патріотизм як любов до вітчизни, держави, міста, місця, звідки походить людина, до об'єднання осіб, які перебувають на конкретній території, мають спільні культурні корені та готові захищати свої інтереси (Вікіпедія).

За визначенням українських дослідників І. Беха, К. Черної, патріотизмом є любов до українського народу, вміння турбуватися про свої і його блага, готовність захищати незалежність Батьківщини, служити їй [4, с. 6].

Філософи та політологи визначають патріотизм як принцип, що характеризує ставлення особистості до своєї держави та виявляється у діяльності і прояві різних соціальних емоцій, також це і соціально-політичне явище, яке має своєрідне походження, систему уявлень із певним особливим соціальним і національним контекстом. Соціальні психологи визначають патріотизм як моральну категорію й характеристику особистістю своїх стосунків із вітчизною. У історичному аспекті патріотичне почуття формується як спадково, так і у процесі розвитку людського суспільства і є соціально-моральним, оскільки розвивається під впливом соціального середовища, перебування у соціумі (у процесі соціалізації) (Вікіпедія).

Таким чином, аналізуючи довідкові, наукові, методичні джерела, можемо зробити висновок, що сумарним для розуміння поняття патріотизму є його зміст, який визначається любов'ю до батьківщини, активністю відповідно до її цінностей та інтересів, а також служіння народові; це риса характеру, яка проявляється в ідеалах і цінностях особистості, її поведінці та вчинках. Суб'єктом патріотизму є людина, у процесі її життя і різних видів діяльності формується почуття патріотизму.

Патріотичне виховання дітей є складним процесом і одним із основних завдань закладів дошкільної освіти, тому важливо, щоб педагоги виховували у дітей любов і прихильність до своєї сім'ї, дому, закладу освіти, вулиці, рідного краю, формували бережливе ставлення до природи і всього живого, знання про права і обов'язки людини, виховували повагу до праці, розвивали інтерес до народних традицій, звичаїв, промыслів, ремесел, ознайомлювали з символами держави (герб, прапор, гімн) і сприяли розумінню їх значення. Ці завдання реалізують в різних видах дитячої діяльності (на заняттях, в іграх, праці, побуті). В основі патріотичного виховання дітей дошкільного віку – розвиток моральних почуттів.

Формування патріота, який був би здатний відчувати описані вище почуття, а відтак і діяти відповідно до них значною мірою залежить від формування *національної свідомості* як основи патріотичного виховання, розуміння своєї національної та історичної приналежності і є важливою ознакою морального здоров'я, духовного та інтелектуального ресурсу індивіда.

Національна свідомість – це комплексне поняття, яке включає в себе любов до своєї держави і народу, віру в його духовний потенціал, місію, розуміння своєї відповідальності за місце держави в культурному світі, уміння аналізувати історію, культуру, мистецтво, цінності, моральні канони, звичаї, традиції, обряди, символіку свого народу, нації, рідного краю, певні вчинки, які керуються любов'ю до Батьківщини, готовність діяти в інтересах української держави [5, с. 4].

У процесі патріотичного виховання у закладах дошкільної освіти необхідно враховувати вікові особливості дітей дошкільного віку. Рівень уявлень вихованців про рідний край багато в чому обумовлюється змістом (доступність і кількість матеріалу про рідний край, Україну для сприймання і розуміння), відібраним вихователем, використанням різних методів і прийомів організації предметно-розвивального середовища в групі, в ЗДО.

Таким чином, поняття «патріотичне виховання» нами визначено як організовану виховну діяльність із спрямованістю на формування почуття патріотизму, тобто ціннісного ставлення до батьківщини та до носіїв спільної культури або країни, яке тісно пов'язано з прищепленням любові до батьківщини, початком формування першооснов національної самосвідомості й гідності, прагненням і вмінням користуватися рідною мовою, цінувати культуру, традиції, розумінням відповідальності за природу рідного краю, усвідомленням потреби розбудовувати батьківщину, виявленням інтересу до спілкування з людьми різних національностей, бажанням сприяти розквіту держави (Вікіпедія).

Патріотичне виховання дітей дошкільного віку – це процес педагогічного впливу дорослих на дітей в рамках єдиного ціннісно-смыслового простору, наслідком якого є сформованість у вихованців патріотичних цінностей на основі діяльнісного прояву почуття любові до рідних і близьких людей, рідного дому, краю, держави. Результатом патріотичного виховання є патріотична вихованість, а патріотом є особа, яка любить свою країну, прагне бути вірною їй, готова захищати чесноти, притаманні українській нації, в тому числі, повагу до українських народних традицій, високу духовність; закладення фундаменту знань і громадської думки розпочинається в сім'ї і продовжується в ЗДО.

У зв'язку з тим, що дошкільникам притаманне казково-міфологічне ставлення до етнічного світу, вони розуміють народність через таємничі образи, якими сповнені міфи, казки, легенди, народні звичаї, обряди, традиції, ігри, в яких діти можуть проживати різні події. Їх використання сприяє формуванню етнічної самосвідомості [6, с. 24].

Вагомими чинниками впливу на розвиток особистості дитини дошкільного віку є родинне середовище, друзі, однолітки, освітній простір ЗДО. У дошкільному віці стає складнішою система взаємин з однолітками, дорослими. Вихованці продовжують вивчати норми поведінки, прагнуть зайняти свою позицію у дитячому соціумі і реалізовувати себе за допомогою діяльності. Поступово дошкільники, спостерігаючи за іншими, прагнуть підпорядковувати свої дії суспільним нормам і правилам поведінки, зокрема, у процесі їх прилучення до народних традицій, що особливо гармонійно для розвитку в цьому віці. Таким чином відбувається патріотичне виховання.

Перейдемо до аналізу нормативних документів, які визначають зміст патріотичного виховання, в тому числі засобами українських народних традицій в ЗДО.

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді основними завданнями виховання патріотичності особистості закладам дошкільної освіти рекомендовано організувати свою національно-патріотичну діяльність, дбаючи про духовний потенціал вихованців задля забезпечення сталого інноваційного розвитку.

Програмою патріотичного виховання дітей та молоді конкретизовано мету патріотичного виховання, відповідно до якої освітні заклади різних типів проводять різнопланові заходи для патріотичного виховання із урахуванням культурних, етнічних особливостей регіону в контексті його соціально-економічних умов [4, с. 7-8].

Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) конкретизує організацію різних видів роботи з формування патріотизму дітей з метою виховання у них шанобливого ставлення до свого роду, народних звичаїв, обрядів, традицій, рідної мови, держави України.

Однією з актуальних ліній патріотичного виховання дошкільників є вивчення побуту, культури, традицій українського народу, за допомогою яких важливо поступово ознайомлювати вихованців із духовними цінностями свого родоводу, народу, досліджувати на основі прикладів взаємовідносини людей різних поколінь, цінність життя людини, розвивати інтерес до сімейних народних традицій і звичаїв, позаяк вони є цінним досвідом поколінь різних аспектів життя нації (зокрема, поважливе ставлення до старшого покоління, турбота про дітей, відзначення особливих дат, важливих для конкретної родини чи спільноти тощо).

Ознайомлюючись з народними традиціями, діти поступово приходять до висновку, що кожен народ, у тому числі й український, має такі, які є подібними для певної групи людей. Спільно проживаючи їх, синтезуючи народну мудрість, творчість (українські народні пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри тощо), дізнаючись все більше про народні промисли і ремесла, використовуючи народні іграшки, дошкільники крок за кроком осмислюють унікальність української

Добавлено примечание (Г11):

нації. Поступово все міцнішими стають знання у вихованців про давні традиції, обряди, звичаї, історію певного краю [5].

Задля конкретизації змісту патріотичного виховання дітей дошкільного віку проаналізуємо чинні програми освітньої роботи ЗДО. Так, у програмі розвитку дитини «Українське дошкілля» в освітній лінії «Дитина в соціумі» у розділі «Народознавство» на кінець освітньої роботи з дітьми в закладі дошкільної освіти визначено такі основні завдання:

- сприяти розвитку пізнавальної активності дітей щодо усвідомлення походження свого народу;

- збільшувати об'єм знань про Україну, її столицю, історію, культуру, видатних людей;

- сприяти участі дітей в українській національній обрядовості, підготовці й проведенні народних свят, ігор, використанні народних прикмет, народної творчості;

- сприяти розвитку пізнавального інтересу у дітей до народознавчого матеріалу, пробуджувати бажання досліджувати його і активно використовувати в повсякденному житті;

- брати участь у трудових процесах народознавчого спрямування [7, с. 206].

Відповідно до програми у молодшому дошкільному віці віковими особливостями дітей є імпульсивний, емоційний відгук на різні події, що є позитивним для участі в різних святах і дотримання традицій, свят, обрядів, які можуть бути доступними для дітей вказаної вікової категорії. Одним із освітніх завдань визначено ознайомлення з народними традиціями, пов'язаними зі святкуванням Святого Миколая (подарунки для дітей), Різдва (свята вечерея, колядування, щедрування, віншування, посівання), Великодня (традиції освячення великоднього кошика, розписування писанок, крашанок, великодні дійства), Стрітеня (зустріч зими і весни, освячення свічок) [7, с. 70].

У середньому дошкільному віці важливим освітнім напрямком в контексті нашого дослідження є залучення вихованців до підготовки та відзначення народних свят, звичаїв і традицій, національної обрядовості. В розділі «Календарно-обрядові свята» визначено важливість формування у дітей уявлень про традиції, обряди, звичаї, залучення до участі у відзначенні свят [7, с. 125].

У старшому дошкільному віці продовжуємо формувати свідоме ставлення до традицій українського народу. Розширюємо знання дітей про традиції дарування подарунків на Миколая, святкування Різдвяних свят (внесення дідуха, колядування, віншування, вертеп та інші), Йордана (освячення води), Стрітення (освячення стрітенських свічок-гromовиць, ознайомлення з прикметами), Великодніх свят (освячення вербових галузок, випікання пасок, розписування писанок, освячення кошика, родинне застілля, організація великодніх ігор і співання гаївок), Зелені свята (традиційне прикрашання житла травами), Спаса (освячення меду, фруктів, квітів, які після цього мають чудодійні властивості) [7, с. 191].

У комплексній програмі «Соняшник» у розділі «Розвиток і виховання душі та серця» у підрозділі «Патріотичне виховання» обґрунтовано важливість зацікавлення дошкільників у народних традиціях, звичаях, обрядових святах (Миколая, Новий рік, Різдво, Великдень, День Матері та ін.) і розвитку заохочення до участі у святкових дійствах, які відбуваються в родині, ЗДО, в

місті (селі) із дотриманням мовленнєвого етикету, виховуючи любов до української мови [8, с. 107].

Метою парціальної програми національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина» обґрунтовано національно-патріотичне формування особистості, забезпечення освітнього процесу необхідними методичними і практичними аспектами.

Одним із завдань освітньої роботи з дітьми передбачено формування у дітей уявлень про традиції, обряди, звичаї України, виховання поваги до праці, до людей різних національностей, стимулювання дітей до вияву своєї приналежності до народу, ознайомлення зі звичаями і традиціями, пов'язаними з будівництвом українського житла, його оздобленням, поселенням [4, с.33-34]. Програмою чітко визначено зміст освітньої роботи, зокрема у процесі ознайомлення з традиціями народів України в навчально-пізнавальній діяльності рекомендовано ознайомлювати дітей з історією виникнення українських свят і традицій, святами і традиціями, пов'язаними з сезонними явищами і віруваннями людей, з ярмарковими традиціями, з традиціями вирощування і збирання хліба, з особливостями святкування особливих днів відповідно до народного календаря і пов'язаними з ними традиціями, виховувати зацікавлення і шанобливе ставлення до них, організувати фестивалі народних традицій з використанням ігор, збагачувати дітей знаннями про традиції інших національностей, які проживають на території України.

Таким чином, українські народні традиції є важливим елементом патріотичного виховання дошкільників.

Разом із тим, як зазначено в програмах, важливо враховувати специфічні національні особливості конкретного регіону у процесі патріотичного виховання дітей. Це пов'язано з тим, що усвідомлення любові до Батьківщини є складним процесом для них у дошкільному віці. Важливо, щоб вихованці поступово усвідомлювали свої моральні почуття, в тому числі почуття патріотизму, і вчилися говорити про це.

Також актуально розвивати здатність співпереживати, бачити красу природи рідного краю, захоплюватися нею, розвивати естетичний смак, що пізніше допомагатиме мислити глобально в контексті держави, діяти для її блага, бути працелюбним і стати відповідальним членом суспільства.

Отже, у формуванні дошкільників як патріотів важливо сприяти їм у набутті соціального досвіду, засвоєнні норм поведінки і стосунків з іншими, в чому допомагають українські народні традиції.

Цінним для патріотичного виховання у дошкільному віці є те, що у програмах сформульовано поради батькам щодо організації роботи в означеному аспекті з метою залучення дітей до національної спадщини українського народу, її збагачення.

Ознайомлення з родинними традиціями – один із найважливіших напрямків в роботі педагога. За умови тісної взаємодії всіх суб'єктів виховання (сім'я, педагога, колектив, етнічні спільноти, громадські організації, ЗМІ) відбувається позитивний вплив на особистість дошкільника. Адже неможливо виховати справжнього українця, не опираючись на українські народні звичаї і традиції. Тому їхнє збереження, збагачення та дотримання впливають як на формування особистості, так і на розвиток країни в цілому. Використання знань і засобів

етнопедагогіки чинить опір бездуховності, національному нігілізму, а також допомагає дітям усвідомити свої функції як спадкоємців народних цінностей і традицій [9].

Рідна мова, історія народу, його традиції, звичаї та обряди є фундаментом, на якому формується національна свідомість і завдяки яким відбувається відтворення національних знань через пошукову діяльність, спрямовану на світорозуміння, а також усвідомлення свого місця у світі [10].

Патріотичне виховання у ЗДО здійснюється відповідно до однієї з чинних програм, як зазначено вище, і ґрунтується на таких принципах:

- природовідповідності (врахування специфіки вікового, фізичного і психічного розвитку вихованців);
- культуровідповідності (опора на кращі зразки культури української держави);
- етнізації (врахування етнічного компонента в різних формах роботи);
- гуманізму (повага до особистості дитини, її інтересів, нахилів, талантів, здібностей, бажань);
- демократизму (взаємодія на засадах партнерства, із повагою до автономності кожного учасника освітнього процесу);
- інтегративності (активна взаємодія ЗДО, сім'ї і соціуму в освітньому процесі);
- безперервності (забезпечення неперервності і наступності патріотичного виховання дітей, орієнтація на формування в них першооснов національної свідомості) [11].

Прилучення дітей до українських народних традицій на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти, безсумнівно, зумовлене низкою факторів, що впливають на її якість. Зокрема, суспільно-політичний процес і воєнні дії на території України відбилися на освітньому процесі дітей дошкільного віку та посилили актуальність патріотичного виховання.

Вагомим напрямом дошкільної освіти є забезпечення етнізації, тобто природного входження дітей у духовний світ свого народу як елементу культурної самобутності в цілому, що в свою чергу потребує необхідності дотримання єдності національного та загальнолюдського аспектів формування першооснов національної самосвідомості дітей. Це сприяє розвитку національної свідомості і національної самоідентифікації (усвідомлення приналежності до української держави, повага до її законів і моральних цінностей, розуміння її місця серед інших націй) у дошкільників.

Патріотизм і національна гідність формуються на основі турботи дорослих про дітей і останніх про своє оточення, що дуже яскраво проявляється у процесі українських народних традицій. Дорослі впливають на дітей поведінкою, установками та моделями поведінки, які впливають на емоційну і моральну сфери вихованців, оскільки у дошкільників спочатку формується емоційне ставлення, а вже потім через зацікавлення відбувається накопичення знань та застосування їх у житті.

З метою використання українських народних традицій у процесі патріотичного виховання дітей дошкільного віку виховну роботу доцільно організовувати за такими напрямками:

1) сім'я, родина, родовід та рідний край (важливо, щоб дитина знала своє походження та історію роду, саме народні традиції дають змогу вивчити їх ненав'язливо, в доступній формі);

2) культурна спадщина народу (ознайомлення з культурною спадщиною та цінностями народу за допомогою українських народних традицій допомагає зрозуміти зв'язок між минулим та сьогоденням і майбутнім, норми поведінки українців, що сприятиме національній ідентифікації);

3) вивчення історії України, державних і народних символів (використання українських народних традицій допомагає ознайомити дітей з основними історичними подіями, символами, їхнім значенням для нашого народу в житті і побуті);

4) суспільні явища, довколишній світ (патріотичне виховання в ЗДО тісно переплітається із сприйняттям дитиною навколишнього світу, участю у суспільних процесах, тому разом із накопиченням знань важливо доповнювати їх позитивними враженнями й моральними оцінками) [12, с. 49-50].

Уявлення про суспільні явища у дітей дошкільного віку формуються за двома напрямками:

- індивідуально, під впливом різноманітних подій, ситуацій життя;
- комплексно, у процесі організованого освітнього процесу в ЗДО.

Важливо, щоб цей процес був наповненим позитивними яскравими емоціями, і разом з тим допомагав узагальнювати враження і робити підсумки.

Доцільно знайомити дітей з українськими народними традиціями, вибираючи цікаві та ефективні форми роботи, звертаючи особливу увагу на їхній досвід. З метою створення відповідного освітньо-розвивального простору в ЗДО важливо, щоб у ньому був міні-музей українського побуту, а в групі – народознавчий куточок і елементи етнічного стилю в інтер'єрі [13].

Показниками рівнів сформованості патріотизму є ставлення вихованців до соціальних подій і процесів.

Ефективними з метою патріотичного виховання дітей засобами українських народних традицій у сучасних закладах дошкільної освіти є такі методи і форми роботи:

- розповіді вихователя ЗДО про історію, традиції, обряди українського народу;
- екскурсії вулицями рідного міста (села), до історичних пам'яток, визначних місць міста (села);
- узагальнюючі бесіди;
- перегляд уривків мультиплікаційних та документальних фільмів про історію, традиції, обряди українського народу;
- участь членів родин у різних формах роботи в закладах дошкільної освіти.

Висновки. У дошкільному дитинстві великого значення набувають такі засоби патріотичного виховання як українські народні обряди та традиції, які здатні розвивати творчий потенціал особистості, згуртовувати і гуманізувати стосунки у групі. Саме під впливом системи народознавчих заходів діти проходять шлях від розуміння своєї національної приналежності до національної зрілості.

У поєднанні з рідною мовою, історією народу, його фольклором, моральними законами, народним мистецтвом, народною символікою українські

традиції, звичаї та обряди є фундаментом, на якому будується національна свідомість і дають можливість дітям відтворювати національні знання і розуміти світ та своє місце в ньому через пізнавальний інтерес.

Водночас, важливо врахувати, що різні вікові групи дітей ЗДО проявляють різний рівень зацікавленості у формах активності. Якщо найменших приваблюють ігри та змагання, то дорослим дітям цікаві майже всі види діяльності.

Таким чином, патріотичне виховання засобами українських народних традицій у закладах дошкільної освіти – це багатогранний і різноплановий процес. Щоб реалізувати його, необхідно дотримуватися основних принципів, як зазначено вище. Готуючись до занять, народних свят, педагогові варто звернути увагу на такі методи і засоби роботи, щоб формування першооснов національної свідомості відбувалося природно та невимушено. Відповідно основною тематикою занять може бути такі: «Мандрівки рідним краєм», «Що не край, то звичай», «Народні ігри та забави», «Календарно-обрядові традиції», «Родинні звичаї і традиції», «Символи України», «Народні свята», «Українські обереги» тощо.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні українських народних традицій як ефективного засобу морального і родинного виховання дошкільників, а також у розробці системи занять задля формування патріотизму дітей.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. Кононко О. Душевність, людяність, щирість. *Дошкільне виховання*. 1999. №2. С. 8-9.
3. Вавринчук М., Яруш М. Націоналізм та національний патріотизм: сутність та відмінності. *Університетські наукові записки*. 2008. № 1. С. 420-425.
4. Каплуновська О. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред. О. Райпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
5. Загородня А. Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді. *Теорія та методика управління освітою*. 2013. №10. С. 4.
6. Колесник А., Архіпова О. Патріотичне виховання дошкільників: сучасний аспект. Збірник студентських наукових статей. Педагогічний альманах. Одеса : ДЗ «ПНПУ ім. К.Д. Ушинського», 2009. 192 с.
7. Білан О. Українське дошкілля. Програма розвитку дитини дошкільного віку / за заг. ред. О. Низьковської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
8. Калуська Л. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с.
9. Бех І. Патріотизм має бути дієвим: сучасний підхід до патріотичного виховання. *Дошкільне виховання*. 2016. № 8. С. 2-4.
10. Кишинська А. Щоб країна пишалася нами. Формування основ патріотизму в дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2017. № 8. С. 2-6.
11. Притулик Н. Підготовка майбутнього вихователя ДНЗ до роботи з патріотичного виховання дошкільників у процесі опанування етнопедагогіки. *Наукові записки*. Серія «Психолого-педагогічні науки». Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. № 4. С. 220-226.
12. Бех І., Кириченко В., Петрович Ж. З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді). Харків: Друкарня Мадрид, 2016. 140 с.
13. Панченко Л. Виховання дітей дошкільного віку у дусі патріотизму / Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції

«Актуальні проблеми розвитку світової науки». К. : Центр наукових публікацій, 2015. С. 118-120.

References:

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini. (n.d.). *mon.gov.ua*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> [in Ukrainian].
2. Kononko, O. (1999). Dushevnist, liudianist, shchyryst [Spirituality, humanity, sincerity]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 2, 8-9 [in Ukrainian].
3. Vavrynychuk, M., & Yarush M. (2008). Natsionalizm ta natsionalnyi patriotyzm: sutnist ta vidminnosti [Nationalism and national patriotism: essence and differences]. *Universytetski naukovyi zapysky – University scientific notes*, 1, 420–425 [in Ukrainian].
4. Kaplunovska, O. (2016). Ukraina – moia Batkivshchyna. Partsiialna prohrama natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku [Ukraine is my Motherland. Partial program of national-patriotic education of preschool age children] / O. Raipolska (Ed.). Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].
5. Zagorodnia, A. (2013). Suchasne rozuminnia patriotychnoho vykhovannia molodi [Modern understanding of patriotic education of youth]. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu – Theory and methods of education management*, 10, 4 [in Ukrainian].
6. Kolesnyk, A., & Arkhipova, O. (2009). Patriotychne vykhovannia doshkilnykiv: suchasnyi aspekt [Patriotic education of preschoolers: modern aspect]. *Zbirnyk studentskykh naukovykh statei. Pedahohichnyi almanakh – Collection of students' scientific articles. Pedagogical almanac*, (p. 192 p.). Odesa : SI "PNPU named after K. Ushynsky» [in Ukrainian].
7. Bilan, O. (2017). Ukrainske doshkillia. Prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku [Ukrainian preschool. Preschool age child development program]. O. Nyzkovska (Ed.). Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].
8. Kaluska, L. (2014). Kompleksna prohrama rozvytku, navchannia ta vykhovannia ditei doshkilnoho viku «Soniashnyk» [Complex program of development, education and upbringing of preschool age children "Sunflower"]. Ternopil: Mandrivets [in Ukrainian].
9. Beh, I. (2016). Patriotyzm maie buty diievyim: suchasnyi pidkhid do patriotychnoho vykhovannia [Patriotism must be effective: a modern approach to patriotic education]. *Doshkil'ne vykhovannia – Preschool education*, 8, 2-4 [in Ukrainian].
10. Kyshynska, A. (2017). Shchob kraina pyshalasia namy. Formuvannia osnov patriotyzmu v doshkilniat [That the country was proud of us. Formation of the foundations of patriotism in preschool age children]. *Doshkil'ne vykhovannia – Preschool education*, 8, 2-6 [in Ukrainian].
11. Prytulyk, N. (2015). Pidhotovka maibutnioho vykhovatelya DNZ do roboty z patriotychnoho vykhovannia doshkilnykiv u protsesi opanuvannia etnopedahohiky [Preparation of the future educator of PEI for work from patriotic education of preschoolers in the process of mastering ethnopedagogics]. *Naukovi zapysky. Seriiia «Psykhologo-pedahohichni nauky» – Proceedings. Series «Psychological and pedagogical sciences»*, 4, 220-226 [in Ukrainian].
12. Bekh, I., Kyrechenko, V., & Petrochko, Zh. (2016). Z Ukrainoiu v serti (treninh z patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi) [With Ukraine in the heart (training from patriotic education of children and youth)]. Kharkiv: Madrid Printing House [in Ukrainian].
13. Panchenko, L. (2015). Vykhovannia ditei doshkilnoho viku u dusi patriotyzmu [Education of preschool age children in the spirit of patriotism]. Collection of the Center for Scientific Publications «Veles» on the materials from: *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Aktualni problemy rozvytku svitovoi nauky» – International scientific-practical conference «Actual problems of development of world science»*. (pp. 118-120). K.: Center for Scientific Publications [in Ukrainian].